

50994337-0	18/12/2015	הארץ - תרבות וספרות	עמוד 4	1	23.12x31.28
מירון איזקסון - 13550					

דן מירון

סוסים נפשיים פרועים לעגלת חיי יומיום

מבט כולל על שירתו של מירון ח. איזקסון, המגויסת כל כולה לשם עצירת ההתפרקות ונאחזת בשיניים ובציפורניים במרכיבי הסדר והנורמה, בבית ובמשפחה

מירון ח. איזקסון, אשר זה לא כבר ראה אור קובץ שיריו האחר-עשר, "מעבר" (הוצאת הקיבוץ המאוחד), נוכח זה למעלה מ-25 שנה במרחב הספרותי הישראלי בעיקר כמשורר, אך גם כמספר. הוא אינו משורר נידח ואפשר לומר שהצליח לרתק לשירתו (ולא רבעת הרומאנים שנתלוו אליה) קהילת קוראים קטנה אך נאמנה. עם זאת, הספרות הישראלית במובנה הרשמי עדיין לא הצליחה לעכל אותו, או ליתר דיוק, עדיין לא הצליחה למקם אותו באחד מאגפיה המוכרים והמקובלים.

הסיבה לכך פשוטה: הוא באמת משורר החומק מכל משבצת בגיליון המסורגל של ספרות הטרונגית למדי, ודווקא משום כך נאחז באיזה סדר מנחם, צרור מכנים משותפים המקטינים את חדרת הביזור והפיזור המתערר ררת בה מדי פעם.

נעשה ניסיון לשבץ אותו בחלקת השירה הניאורדית (חסידיה מעדיפים לכנותה אָמוֹרִי גֵית) שנעשתה בעשורים האחרונים לחלק מן הגוף המוכר. אבל שירתו שונה לחלוטין מן השירה ה"אמונית" מן הסוג שנדון כאן. שירי איזקסון אינם נוגעים כלל בשתי התימות המרכזיות של אותה שירה אמונית: התימה המטאפיסית המתמקדת בזיקה שבין היחיד לאלוהיו והתימה הלאומית, או הפוליטית, המתמקדת בזיקה של העם למולדת מוקד־ש. איזקסון אינו מושפע כלל מרוח ה"נייר אייג" המרחפת מעל חלקים גדולים בשירה הכמורדית הזאת (כמו גם על חלקים אחרים בשירה הישראלית הזאת של העשורים האחרונים), ואישיותו ושירתו של פנחס שדה אינן ממלאות שום תפקיד בדומה המדברת אל לבו. זוהי דרמה של חיי יומיום אזרחיים-נורמטיביים המתרחשת רובה ככולה בבית המשפּיחה והעוסקת בעיקר ביחסים שבין בעל ואשתו והורים וילדיהם; דרמה שנעדרת ממנה תעיה במבוכ הטרנססצדנטלי, דיאלוגיות כוכריאנית ואקסטזה.

אשר לזיקה אל לשון המקורות, הנחשבת למכנה משותף מובהק לכלל השירה האמונית, אף היא מבדילה את שיריו משיריהם של אחרים יותר משהיא מקרבת אותם אליהם, שכן הוא שומר על מרחק רב מלשונות החזון של השירה ושל המסורת הפייטנית ה"גבוהה". קרובה אולי לשון ספרות ההוכמה (קהלת), לשון התפילה היומיומית ולשון ספרות המוסר וההנהגות. אף כי אין זו לשון רוה, היא נוטה ליובשנות, להפשטה, לחייווי קביעה ולפתגמינות, ומרבה ב"רצפה אדם", "הולך אדם", "מהיכן יקבל אדם", "לעולם", או "לעולם לא". הדימוס שבמבע זה מרוסן מאוד, מנוע מכל התנגנות עודפת, והמתח הפיגורטיבי הוא כאן מזערי. המטאפורות נעדרות צבעוניות ועל הרוב הן ממלאות תפקיד של הסבר פסוודירציונלי של אמירה תמוהה כשלעצמה. כן, למשל, במטאפורה המלווה התבוננות מורקדת של אב בפני בנו. הפנים הללו הם "כדור משחק רחוק שהגיע לפתע / ואין לדעת

מירון ח. איזקסון. "בפראות ביתית" צילום: דודו בכר

לת חיי יומיום רצוניים-מוסריים-ביתיים, אבל הסוסים מתמרדים וקורעים את המוסרות. מכאן נובעת התכונה הפיצוצית של אמירה רות פסודרולוגיות כגון: "לפי מה מתחלק בית, / לפי אנשים או לפי פתחים. / לפי מה נחלקת ארץ, / לפי פני אדם או לפי שיחים" ("לפי מה" בקובץ "רעשים וכלי בית"), או: "פּוֹת פְּעִינֵי פְּנֵי הַבּוֹגְרוֹת / מְאַלֶּה שְׁעֻנֶבֶת, / הִיִּיתִי אוֹמֶרֶת כְּאִן יֵשׁ לִי אֶהְבֶּה / עַל דֶּרֶךְ הַיַּעֲצֻמוֹת הַקְּיָמוֹת" ("אהבת אשה" בקובץ "משיכת הקצה").

היחסים בין חלקי ההיגדים אינם פיגורטיביים. הם כמורלוגיים, אבל הם מותירים אותנו ללא הסיפוק שמסכים לנו הקשרים הסיבתיים-הולוגיים המחברים סיבה לתוצאה. הם אינם נעדי תוכן. במובאה הראשונה נשאלה השאלה אם האדם, או מה שמקיף את האדם – בית, אדמה, צמחייה וכו' – הם הקובעים את ההבדל בין עיקר לטפל. בשנייה משבחת אשה את פני הגבר שאליו מופנים דבריה, שהשתנו והתבגרו, אך היא קובעת שאהבתה אליו מברר ססת דווקא על "העצמות הקיימות", כלומר על הקבוע שמתחת למשתנה.

אולם ככל שאפשר לסמן כאן תוכן או משמעות, הניסוח שניתן לתוכן זה לעולם מותיר בתוכו משהו מעין חידה לא פתורה. כך הדבר במיטב השירים שבכל הקבצים שפירסם איזקסון, לרבות המאוחרים, שבהם אמורה היתה שירתו להתרכך, כלומר להקהות את החוד הא־לוגי של אמירתו.

נשאלת, כמובן, השאלה מהו הערך – הערך ההגותי והערך הפיוטי – של האילוגיות הזאת.

התשובה, לדעתי, היא שהאמירה האילוגית, או זו שעומדת על ספרו של ההיגיון אבל אינה חוצה אותו, פותחת דרך ייחודית לגילוי של עולם פנימי סוער, גועש, רחוק מאוד מסדר ומהרמור ניה, המקבל ראשית משמעות, רמז של יישוב סתירותיו, דווקא מפני שהוא נתקל שוב ושוב בעולם הסדר, שאתו הוא רוצה להתמזג.

בתשתית חוויית הקיום המשתקפת בשיריו מתרחש ללא הרף אקט של התפרקות והיפך רדות. זה האחרון מתחיל בהתפרקות הגוף עצמו: העיניים יוצאות מארובותיהן ולפעמים גם חוזרות אליהן, בגולגולת נבעה חוד שאינו נסגר, האצבע נפרדת מן היד, הרגל נמלטת מן המפשעה, העור נפרד מן החלקים הפנימיים של הגוף ויוצר מציאות מיוחדת לעצמו, הראש יכול להיפרד מהצוואר, או שמתאפשר לו, באמצעות "שינוי קטן בעצם", להסתובב כאילו היה מוברג וניתן להפנייה חופשית קדימה, אחורה ולצדדים; הפנים מייצרים מאחור פה נוסף ("הפה הקדמי שלח את בנו לש" תוק מאחור, עד שיגיע מה לומר"; "פה נוסף" בקובץ "מעבר").

אבל התפרקות גופנית זו, שהוויית ילדות קדומות של כאב ואי-שלמות מהדהדות בה (אנו נתקלים בה תכופות בצירי ילדים), היא רק תחילתם של תהליכים אנתרופיים הנפשיים על פני שירתו של איזקסון כמעגלים מתרחבים באגם: הזמן, המקום, המרחב החברתי, המגע האינטימי – כולם מועמדים לביטול (ראו הקובץ בעל הכותרת "ביטול הליטוף הנשי"). הביטול מתממש גם בשירים כ"קצה", אותו מקום שבו נפסק הרצף והופך להעדר, ודווקא הוא המקום המושך ("משיכת הקצה") שלקראתו תגלוש הנפש אם רק יותר לה.

אבל איזקסון מגייס את כל כוחותיו לשם עצירת הגלישה, ומכאן אחיזתו בשיניים ובציפורניים במרכיבי הסדר והנורמה: בעיקר בבית ובמשפחה, אבל גם ביחסים תקינים בין אדם לזולתו, בהתנהלות החותרת להוגנות ולשפיון. הוא אף פעם אינו מתמסר לאייגיון כדי להתגרר ללבו ולתיבות מננו, כדרכה של שירת הנונסוס. אדרבה, בניסיונו לרכא את האייגיון הוא מוכן אפילו להסתפק בחצייהייגיון או במעייהייגיון. הכוח המושך אל הקצה או אל הביטול חזק בו לאין שיעור, אבל גם הכוח המושך בחזרה אל המרכז ואל הכינון מחדש של סדר הדברים אינו קטן כלל. באותם רגעים שבהם מתהווה בשירים משהו מעין שיווי משקל רופף בין הכוחות המניגודים נרשמות אצל איזקסון שורות, שהפאיתוס העצור האצור בהן מרעיש את הלב: "זְאֵקָה הַדְּבָרִים שְׂרִיחָם נְשָׂאָר: / טְלִית שֶׁל אֵב נְפִטָר – / בְּפָרְאוֹת בֵּיתִית הַשְּׂמוּדָה רַק לְאֶהֱבֶת בְּנִים / מְעֻטְפִים בְּאָפָא קְמוּצָה – / וְגַם אֶפְיָד בְּעֶרֶב יוֹם הַדִּין / יִשְׁאָר תְּאֵהָ רַחֲבָה וְחִמּוּצָה, / בְּכָל עַת שְׂאָרְאָנוּ / מוֹדֵר וְאֶהֱבֶת הַבְּלוּעִ" ("ואלה הדברים" בקובץ "מעבר").

שירת איזקסון יכולה להיראות כהטיבה ה"בורגנית" והביתית ביותר בספרות הישראית. לית, אלא שלמעשה, היא זו הלוקחת את הקורא למקומות מרחוקים ששום משורר אחר אינו מגיע אליהם. הביקור במקומות האלה אמין ומעורר דווקא משום שהמשורר אינו רוצה להישאר בהם. הוא שייך אליהם אבל מנסה להיחלץ מהם. מולדתו היא הריחוק; שאיפתו אבל מגמת פניו – הקירבה. הוא כמה אל היומיום; אולם משום שהשהייה בתחום היומיום מושגת לו בקשיים גדולים כל כך, והיא אף נותרת תמיד חשופה לסכנות של היסחפות אל מעבר לגבולותיו, היומיומיות של איזקסון היא פיוטית עד כדי לעורר צמרמורת.